

КОСМОПОЛІТИЧНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНОГО ПОЕТА ВАСИЛЯ МАХНА

Сабадир Галина Іванівна,
Лухіна Марина Юріївна,
ст. викладачі
НТУ «ХП»
м. Харків, Україна

Вступ. Василь Махно (8 жовтня 1964 року, Чортків (Тернопільщина) - поет, есеїст, літературний критик, перекладач та вчений, добре відомий і в Україні, і на зарубіжжі. Наразі постать Василя Махна, попри значну кількість його інтерв'ю, критичних рецензій, статей (І. Андрусяка [1], Є. Барана [2], Ю. Ємець-Доброносолової [3], О. Калинюшко [4] та ін.), не стала окремим дослідженням для науковців. Ступінь вивченості його творчості у національному й міжнародному масштабі представлена швидше оглядово, без широкого літературознавчого вивчення, переважно у публіцистичних ресурсах.

Скоро 23 роки, як Василь Махно мешкає у Нью-Йорку. Але це не заважає йому залишатися активним учасником українського літературного процесу. Мова, якою він пише – українська, а тому місце мешкання не таке вже й важливе.

Мета роботи. «Махно – українець, який став космополітом, і космополіт, який залишається українцем. Він, мабуть, перший з українських поетів, який узяв на себе відповідальність за втрачений багатокультурний всесвіт України...» (*Із переднього слова Йоханана Петровського-Штерна до книжки «Єрусалимські вірші»*).

Матеріали та методи. Географія і справді відіграє у його творчості визначальну роль. Та, разом з тим, можна простежити й чітке відчуття дому. Пан Василь так коментує цю думку: «Насправді, для мене дім – це те, що поміщається у твоїй валізі, або на підшвах твоїх черевиків. Можливо, це найкраще визначення космополітизму.»

Вірші, проза, есе та п'єси В. Махна перекладені понад 25-ма мовами у різних країнах світу. Окремими виданнями його твори виходили в Ізраїлі, Польщі, Румунії, Сербії та США. Учасник міжнародних фестивалів, зустрічей та симпозіумів у Сербії, Польщі, Словенії, Румунії, Німеччині, Індії, Колумбії, Нікарагуа, Македонії, Ізраїлі, Монголії, Канаді та США.

Сам Василь Махно перекладає сучасну польську (З. Герберт, Б. Задура, А. Сосновський, Я. Шубер, А. Фрайліх), американську (Дж. Валентайн, Дж. Ешбері), сербську (В. Попа), білоруську (В. Морт) і російську (А. Гріцман, О. Цвєтков, Б. Херсонський) поезію. Окремими виданнями вийшли книжки перекладів польських поетів З. Герберта «Струна світла» (Т., 1996) та Я. Шубера «Спійманий у сіть» (К., 2007), антологія «Дев'ятдесятники» (Т., 1998). Автор п'єс «Coney Island» («Кур'єр Кривбасу», 2007, № 214/215) та «Bitch/Beach Generation» («Київська Русь», 2007, № 2), літературознавчого дослідження «Художній світ Богдана-Ігоря Антонича» (Т., 1999) та ін.

Результати та обговорення. Головними темами поезії Василя Махна є питання вигнання, ідентичності, місця й пам'яті через особисту конкретику поєднане з загальнолюдським.

Василь Махно, який творчо працює зі словом, знає, що слово має тривимірність: минуле, сучасне, майбутнє. Ці минулі речі, протяги історії, цю луну, вважає він, важливо почути, відчути те, що ти живеш у тривимірному часі. Характерним для багатьох літератур, особливо слов'янського світу, є те, що ці пограничні райони і території мають своїх оспівувачів. Це не є щось характерне тільки для української літератури. Для Європи, яка давно поділена кордонами, яка завжди через них має різноманітні конфлікти, заглиблення у ці теми є дуже важливі, щоб відповісти собі на певні питання, які нам ставить сучасність.

Пізнання інших культур та інших етносів лише збагачує. З іншого боку, трагічні сторінки, які існували поміж українцями, євреями та поляками, так само є уроками історії, які нам дають відповідь, як чинити сьогодні. Ці питання, здавалося б, затерті, колишні, минулі, забуті, бо вже тих людей немає, які в

тому часі жили, а вони вигулькують саме тепер. Тому стоїть ця дилема між минулим і сучасним. Постановка цих питань щодо пограничного чи мультикультурного життя не буде відповідати на всі питання, тому що сучасність має інші виклики, але допоможе світові дещо зрозуміти.

Дослідник творчості В.Махна Юлія Стаховська [7] наголошує, що у його поетичних творах надзвичайно важливою річчю є географія. Мабуть, не буде великим перебільшенням сказати, що географія — це істотна частина його ідентичності. Поет постійно «позначає», «засвідчує» певні локації. Передусім, звісно, Нью-Йорк. ...При цьому значущою темою є Україна. Власне, в емігрантський період вона в Махна, здається, тільки й стала предметом концептуальних, серйозних поетичних рефлексій. Досить очікувано головним регіональним акцентом у візії батьківщини є акцент західноукраїнський. Не менш очікуване й те, як ретельно уникає автор будьякої патріотичної патетики.

Василь Махно подорожує по світу. І складається таке враження, що він постійно намагається опанувати дві свої іпостасі – глобальну та локальну. Він є, безумовно, громадянином світу й дуже легко пересувається у просторі не лише у фізичному тілі, а й у власних творчих і духовних надбаннях. Але також він може бути дуже локальним, місцевим (у нього є блискучі тексти про його Поділля, Бучач, Тернопіль; звичайно, у нього є і прекрасні тексти про Нью-Йорк, і не тільки той, де зазвичай роблять селфі, а побутовий, щоденний, теж локальний. «Мені здається, що його кредо розкрито в цій фразі — він сам пише про те, що «бути поетом із околиці та пограниччя означає бачити деталі цього світу: його історії, речі й предмети, інші нації та інших людей у їхньому щоденному бутті, усвідомлювати право кожного на свою окремішність, відчувати багатогранність як необхідність, розуміти різні мови й різні слова, що їх уловлює твоє вухо й повторює твій язик, щоби ті слова стали поезією цього місця...» *(Почесний президент Українського ПЕН Микола РЯБЧУК / Українські шедеври в західноукраїнському контексті/ Газета «День» від 20.12.2019).*

Василя Махна можна метафорично назвати мандрованим поетом: митець,

який повсякчас рухається континентами, захоплюється новими образами (а простір для цього широкий), трансформуючи власні, уже давно набуті. «Що, мабуть, найцікавіше в Махна – це його мандри всередині власних поезій. Зміни в образності й стилі, що їх ці тексти зазнають із моментом переселення автора, а при тому збереження в них основного передособового імпульсу <...> - служать як блискучі приклади такої нині модної теорії еміграційної літератури – прийняття нового місця поселення й одночасно запеклої боротьби з ним. Махно ж бо – передусім поет місця, поет простору, що різьблений часом, – поет часопростору» [5, 7].

У передмові до «Єрусалимських віршів» Петровського-Штерна є дуже цікава теза про те, що Василь Махно як поет бере на себе відповідальність говорити за ті меншини, які часто невидимі, якщо виходити з ідеї про українсько-українську літературу чи українсько-українську культуру. Це може бути хорошим сюжетом для старту роздумів про цю збірку. Наскільки це взагалі релевантний сюжет для поета Василя Махна?

«Я вважаю, що пам'ять та історія дуже важливі компоненти для сучасного світу. Якщо говорити про пам'ять приватну, то чи подібні цей «втрачений світ» і пам'ять про цей світ у есеях Василя Махна? Це дуже цікаве питання, тому що тут якраз цього балансу і не існує. Можливо, відповіддю буде те, чому я це робив. Я бачив, що багато речей просто затерто і забуто внаслідок різних причин. Мабуть, особисто для мене було важливо це все зафіксувати в поетичному чи прозовому тексті. Мені здається, що сучасне українське суспільство надто захоплене якимось дуже сучасними соціальними речами, що природно і нормально. Але це суспільство, ці люди, ці сучасники наші повинні так само знати, на якій землі вони живуть, що було до того, бо це дасть той елемент реконструкції самих себе. Я думаю, що це дуже важливо.» (*Громадське радіо. 12 листопада, 2016.*)

Висновки. Отже, парадокс (і водночас закономірність) полягає в тому, що українське слово Василя Махна саме через «американізм» і нью-йоркський «регіоналізм» увійшло в сучасний багатомовний і багатонаціональний

поетичний контекст, набуло широкого резонансу. З-поміж українських поетів, котрі живуть і працюють як на «материку», так і в зарубіжжі, Василь Махно належить до найвідоміших, хоча не для всіх і в усьому прийнятний, наважимося навіть сказати модних, за ним ганяються ЗМІ з проханням про інтерв'ю, його багато перекладають і друкують в Америці, Європі і Росії. (Юрій Барабаш, «Кур'єр Кривбасу», 2014.)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусак І. «Рибою пливи, Свідзинським, кавою...»: (архетипні знаки в поезії В. Махна) / Іван Андрусак // Слово і час. – 1998. – № 2. – С. 22–23.
2. Баран Є. Божих слів нерозгадані коди... [Рец. на кн. Махно В. Лютневі елегії та інші вірші] / Євген Баран // Кальміус. – 2000. – № 3–4. – С. 59–60.
3. Ємець-Доброносова Ю. Василь Махно. Дім у Бейтінг Голлов. Оповідання [рецензія] [Електронний ресурс] / Юлія Ємець-Доброносова. Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/reviews/dim-u-beyting-hollov-opovidannya>.
4. Загнітко А. Естетика мови поетичних творів Василя Махна / Анатолій Загнітко, Леся Оліфіренко ; передм. Р. Гром'яка. – Тернопіль : ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2001. – 45 с.
5. Калинюшко О. Мандри як еміграція: літературний персонаж у пошуках самоідентичності (збірка оповідань Василя Махна «Дім у Бейтінг Голлов») / О. Калинюшко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. 2016. № 1. – С. 127–132.
6. Починок Ю. Мовно-семантичні експерименти Юрія Тарнавського (Нью-Йоркська група) та Василя Махна («Західний вітер» Тернопіль / Нью-Йорк) / Юлія Починок // Українське літературознавство. – 2013. – Вип. 77. С. 110–124.
7. Стаховська Юлія. Василь Махно. Поезія. // Часопис «Критика» (міжнародний огляд книжок та ідей), липень, 2019.